

LEBRIS

We know
books

Nicolae IORGA

ISTORIA ROMÂNILOR

Vol. IX

UNIFICATORII

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

TABLA MATERIILOR

Cartea I-a. PREGĂTIREA UNIRII PRINCIPATELOR	5
CAPITOLUL I. Spiritul nou în luptă cu protectoratul rusesc	7
CAPITOLUL II. Spiritul vremii în literatura nouă	43
CAPITOLUL III. O încercare de romantism politic	72
CAPITOLUL IV. Spiritul nou de la 1840	94
CAPITOLUL V. Încercarea revoluționară din 1848	131
CAPITOLUL VI. Revoluția românească în Ardeal	206
Cartea a II-a. UNIREA	219
CAPITOLUL VII. Propaganda românească prin emigrați	221
CAPITOLUL VIII. Problema românească adusă înaintea Europei	262
CAPITOLUL IX. Chestia românească și Puterile europene	292
CAPITOLUL X. Unirea țărilor libere prin români	310
CAPITOLUL XI. Alegerea și instalarea domnului român	368
CAPITOLUL XII. Lupta pentru recunoașterea unirii	377
TABLA ilustrațiilor	437

CAPITOLUL I.

Spiritul nou în luptă cu protectoratul rusesc

Contra generației care pe baza Regulamentului Organic încercase a duce mai departe dezvoltarea poporului românesc se va ridica, încetul pe încetul, și prin școlile de curând întemeiate, dar mai ales prin studiile neîndreptate și nesupravegheate pe care le făcuse în străinătate, o alta.

Fără a excepta pe fiii lui Dumitrachi Bibescu, dintre care cel mai în vârstă era la Paris, făcând studii de drept pe care nu le-a isprăvit, la 1819¹, erau oameni formați întâi în țară, și la moldoveni și la munteni, uneori sub grija părinților, exemplară la aceia, alteori lăsați în seama preceptorilor străini, care, în general, aveau pe această vreme ideile, mai potolite, ale epocii lui Ludovic-Filip. La munteni, cu toată harnica activitate a lui Vaillant, devenit îndată profesor public și director de Colegiu, până ce atitudinea lui politică îl făcu să fie privit, cu sau fără dreptate, ca revoluționar, supus prigonirii, nu era însă pensionul pentru nobilime, pe care, desigur cu mijloace mult inferioare, îl crease, la Iași, un Cuénim, cu asociații lui.

A găsi începuturile acestei generații, a-i urmări acțiunea până în momentul când ea încearcă a da însăși direcția vieții publice, e cea dintâi sarcină a cui urmărește dezvoltarea societății românești.

Față de starea de lucruri creată de Regulamentul Organic elementul de prefacere, fie și prin conspirații și alte metode revoluționare, nu putea veni însă numai din mijlocul societății

¹ Iorga. *Documente Știrbei-Vodă*, II, p. 611, nr. I, II.

boierești mai tinere, ci ea se lasă încă influențată și de agitatori străini, care, ori voiau să introduci în țările noastre un regim ca acela care fusese inaugurat în Franța de revoluția de la 1830, creatoare a „regalității francezilor” pentru ducele de Orleans, devenit Ludovic-Filip, ori să războve asupra rușilor, stăpâni în București și în Iași, înfrângerea revoluției polone.

Agentul austriac, restabilit în 1832, nu putea să aibă nicio influență în Muntenia, fiind dat și conflictul permanent în ce privește situația în Țara-Românească a păstorilor ardeleni, care intrau în dușmănie cu moșierii îngrijorați de noile lor recolte. Amintirile emigrației în Ardeal nu erau cele mai bune, pe când moldovenii păstrau legăturile cu Bucovina. Dar și aceștia regretau lipsa de energie a politicei lui Metternich, prea mult preocupat de poliția sa contra liberalismului apusean, în acestelalte regiuni. Un Roznovanu prevedea vremea când uneltirile înseși, după ce vor fi subminat terenul în Austria, vor răscula populațiile slave și românești care se află la granița răsăriteană¹.

Oprit numai la București^{2,3}, englezul Blutte, considerat ca un original, avusese o ciocnire cu Chiselev fără să poată căpăta o satisfacție. El n-avea legături decât cu persoane răzlețe până prin anii, când anume interese europene crează frontul diplomatic nou al „Puterilor maritime”, Cu totul altfel a fost când, la 1835, locul lui a fost luat de tânărul și activul Colquhoun⁴, În același timp apăreau în presa engleză articole despre posibilitatea independenței românești⁵.

Și sub ocupația rusească consulii francezi, un Lagan, întâi la Iași, un Mimaut, urmașul acestuia în Moldova, avuseseră influența asupra afacerilor publice⁶. Interesându-se de starea

¹ N. Hodoș, în Hurmuzaki, XVII, p. 332.

² Totuși o călătorie la Iași în 1828; Iorga, în Hurmuzaki, X, p. 56, nr. LXI; p. 57, nr. LXII.

³ Intervenție a lui pentru comerțul englez; N. Hodoș, Hurmuzaki, XVII, p. 316, nr. CDXCIV.

⁴ *Ibid.*, p. 465, nr. DLV.

⁵ *Ibid.*, p. 492.

⁶ *Ibid.*, p. 333. Și alți agenți francezi, ca Hugot din București și Viollier de la Iași, apar în cursul războiului.

spiritelor de la noi, primul constata, la 1828, că boierii munteni, supuși unui aspru regim, și-au pierdut simpatiile pentru Ruși, și el declara, încă de la începutul acestui regim, că unii dintre ei speră că „se va face din Moldova, Țara-Românească, Serbia și Bosnia o confederație a Dunării, sub garanția Marilor Puteri¹.

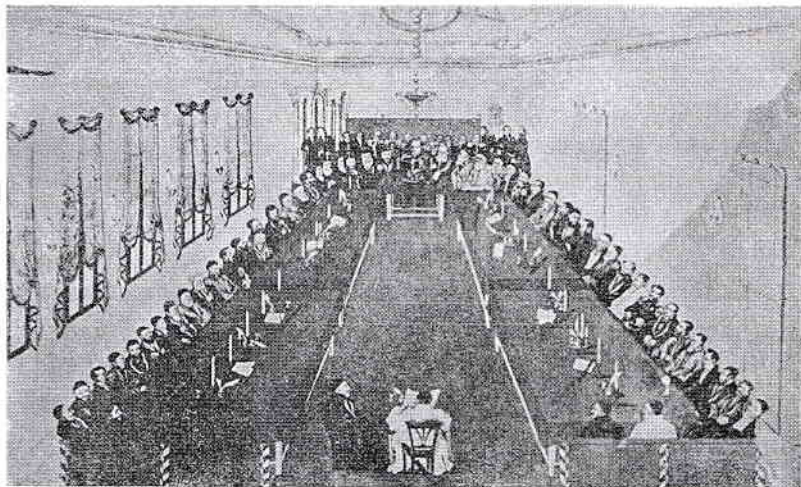

Fig. 1. Adunarea munteană în 1831

La Iași el observă că și femeile, „a căror influență e mare”, sunt împotriva unei cârmuiri brutale². Când Wittgenstein aruncă în cursul aceluiași an cuvântul de „independență”, consulul francez semnala că unii moldoveni se tem ca legătura cu turcii să nu fie înlocuită cu o protecție mult mai împovărătoare³.

Toate abuzurile generalilor ruși în epoca mai rea a acestei stăpâniri străine sânt notate și supuse unei critici indignate, până la organizarea pe pământ românesc a bandelor de aventurieri balcanici de către Lipraudi⁴ și trimiterea de țărani de-ai noștri pentru a cosi în Bulgaria⁵. Prin Lagan cunoaștem

¹ *Ibid.*, p. 67, nr. LXXVIII.

² *Ibid.*, p. 78, nr. CIII.

³ *Ibid.*, p. 123, nr. CLXXXVIII.

⁴ *Ibid.*, pp. 152-533, nr. CCXXXV.

⁵ *Ibid.*, p. 157. Biciuirea lumii pe stradă la București, de către cazaci; *ibid.*, p. 214, nr. CCCXXXVI.

proclamația din 1829 în care, într-un stil umflat, se cheamă români sub arme ca să sprijine oștile rusești¹. După isprăvirea războiului, același agent arată ce ar putea găsi comerțul francez în aceste țări bogate, rezervând însemnătatea noilor porturi dunărene².

La 1833 consulul credea că ambiția egipteană, cu tot ce ea putea produce în Orient, va întări aspirațiile românești, și el urma așa: „Valahii speră, într-adevăr, că situația lor geografică, însemnătatea lor politică, înlesnirile prețioase ce se pot trage de la toate elementele de prosperitate închise în aceste țări întinse, în sfârșit mijloacele uriașe pe care au trebuit să le dea totdeauna din belșug rușilor ca să-i pună în stare să-și înceapă companiile și, acum în urmă, să treacă Balcanii, vor atrage asupra lor atenția Europei și le vor câștiga deci o existență asigurată, după care suspina mai mult decât oricând”. Sprijinindu-se și pe o Austrie rechemată la simțul intereselor ei, se așteaptă ajutorul francez pentru „dorința de neatârnare, în necontenita creștere”³.

Când amiralul Roussin lucra la Constantinopol contra impunerii rusești care dădu tratatul de la Ilunchiar-Schelesi cu sultanul Mahmud, atacat de egipteni, unii boieri cerură sfat lui Lagan, arătând ca austrieicii nu se mișcă pentru ei⁴, și din nou apăreau cererile de independență, cu răscumpărarea tributului⁵. Ei ar fi gata să ceară pentru aceasta sprijinul franco-englez la Constantinopol⁶.

La 1834, când criza orientală nu mai era așa de violentă, după ce se încheiase întâiul capitol al problemei egiptene, același baron de Bois-le-Comte, care avusese o misiune pe lângă Mehemed-Ali⁷, fu însărcinat să raporteze asupra stării de lucruri în „Principate” și asupra folosului ce l-ar putea trage de

¹ *Ibid.*, p. 172.

² *Ibid.*, p. 263 și urm.

³ *Ibid.*, p. 286, nr. CDXXXVI.

⁴ *Ibid.*, p. 292, nr. CDXLVII. Cf. *ibid.*, p. 300, nr. CDCXIX.

⁵ *Ibid.*, p. 303, nr. CDLXXIV.

⁶ *Ibid.*, p. 306, nr. CDLXXX.

⁷ Iorga, *Gesch. des osm. Reiches*, V, p. 372.

acolo Franța. I se comunicară de toată lumea bogatele știri sigure din care s-a hrănit raportul lui¹. Între altele se vorbește de o agricultură crescută de curând cu o cincime, în care producția e de zece la douăsprezece ori sămânța, aducând un câștig de 25 la sută². Țările au cu o jumătate mai multe vite decât Franța, deși ultimul război a consumat „500 000 de capete”³. În domeniul militar i se vorbise, și lui, de vitejia din vremea lui Mihai Viteazul⁴.

La Iași, care-i pare mai vioi decât Bucureștii, trimisul special găsește o mare teamă de ruși, care se gândesc la anexiunea unor teritorii în care ar putea pregăti 100 000 de oameni pentru un nou război contra turcilor⁵. Țara ar fi să aibă deci soarta Poloniei și a tătarilor, așa încât Mihai Sturdza ar fi un fel de Șahim-Ghirai⁶.

În ce privește scopurile Rusiei după așezarea Domnilor, același aduce înaintea cuvintelor ce le-ar fi spus Chiselev lui Alexandru Ghica: „Crezi că te-am pus aici ca să domnești în numele d-tale?”⁷. Cutare boier moldovean asigură că, dacă ar fi biruit revoluția polonă, cu ajutorul Franței, toată țara s-ar fi ridicat contra rușilor⁸. Și se pune în perspectivă marele rol ce ar putea juca Franța în acest sud-est european, în sfârșit liberat⁹.

Unirea celor două țări într-o Dacie, ca Mare Ducat, se impune, spune acest agent, prin tot ce și acuma le leagă. Atâtea cusătorii o pregătesc. Moldovenii au început a se considera numai ca români, de origine „romano-dacă”. Domnul așezat la București, mai departe de hotarul rusesc, ar sta o bucată de

¹ N. Hodoș, Hurmuzaki, XVII, p. 328 și urm.

² *Ibid.*, p. 339.

³ *Ibid.*, p. 310.

⁴ *Ibid.*, p. 350.

⁵ *Ibid.*, pp. 370-371.

⁶ *Ibid.*, p. 370.

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*, p. 392. Pentru răscumpărarea de tribut s-ar jertfi și 50 de milioane de piaștri; se dorea și neutralitatea, *ibid.*, p. 393 așa turcii și-ar câștiga o statornică prietenie contra dușmanilor ruși. Cererea de independență, și în memoriul de la 1826 al lui Nicolae Roznovanu; *ibid.*, p. 401.

⁹ *Ibid.*

vreme și în Iași; s-ar putea alege însă o nouă capitală la Focșani. Propunerea făcută sub ruși de Catargiu, susținută de Minciaky și de Chiselev, ar fi căzut numai pentru că s-a adăugat ideea prințului străin care să nu vină din cele trei țări mari vecine. Respinsă momentan, ideea nu murise¹. Un Costachi Ghica, fiu de Domn, un Iordachi Filipescu o susțineau². Nicolae Roznovanu, fiul lui Iordachi, arata ce ar putea fi „regatul Daciei” sau „Confederația Dunăreană”³, cu cei 200 000 de ostași, utili și Rusiei.

După plecarea consulului Cochelet, de la București, încă în 1836, Duclos, de la Iași, începu să laude simpatiile lui Sturdza față de Franța⁴. Totodată, la București, noul reprezentant al Franței, de Chateaugiron, asculta prietenește de adjutantul domnesc Grammont: amintindu-și că a fost ofițer în serviciul Franței, acesta se temea ca țarul „să nu revină asupra tratatului de la Adrianopol”⁵. Era același moment în care, la Iași, Besack, un tot așa de sâcâitor pedagog pentru Domnul Moldovei ca și Rückmann, înlocuia pe Vașcenco⁶. Cum o afacere de cetățenie a d-rului Marsilie se înfățișase, mergând până la ambasada din Constantinopol, noul consul avea cu Ghica o conversație ca „între doi amici” certați pentru moment⁷. Acum, în Moldova, ideea Unirii și a Regatului reapărea, dar nu cu Sturdza, ci contra lui⁸.

Alături, lucrau francezi care n-aveau o situație oficială, dar care prin legăturile lor puteau să exercite o puternică influență asupra spiritului public. Un Coulin, chemat de Iordachi

¹ *Ibid.*, p. 394.

² *Ibid.*, pp. 394-395. E și părerea lui Pera Opran, întrebuințat ca agent al lui Miloș al Serbiei; *ibid.*, p. 398.

³ *Ibid.*, p. 401.

⁴ V., de ex., *ibid.*, p. 663, nr. DCLVIII.

⁵ *Ibid.*, p. 667. Altă conversație, *ibid.*, pp. 701-702.

⁶ O comisiune de trei generali, între care și Chiselev, ar fi fost să decidă la Petersburg asupra schimbării Regulamentului; *ibid.*, p. 695. Cf. *ibid.*, p. 700, nr. DCLXXXVI.

⁷ *Ibid.*, p. 686. Pentru afacere, și nr. următoare.

⁸ *Ibid.*, p. 699.

Filipescu pentru creșterea copiilor săi¹, redacta la Brașov memoriile boierilor pribegi către Rusia; el fu însărcinat apoi să traducă Regulamentul². Vaillant, adus și el în Țara-Românească, intră în învățământ, conducând și Internatul Colegiului bucureștean, iar soția sa deschidea un pensionat, un „pansion” de fete. La Colegiul din București figurează ca profesori Languyon și Gros³. Era și, la 1836, un ziar francez, *Le courrier de Bucarest*, al lui Alfred Poisonnier. La Iași, Cuenim avea, cum am spus, instituția cea mai cercetată de familiile boierești. Îndată un Repey începe lecțiile sale la Iași înainte de a publica, pentru școlarii săi români, o „Istorie universală” în limba franceză.

Acolo însăși conducerea Academiei lui Mihai Sturdza, și cu cursuri de „filosofie”, se încredințează unui francez, Maisonnabe, lângă care găsim pe un St.-Andre, un Malgouverne. Am spus că însuși adjutantul lui Alexandru Ghica era colonelul Grammont⁴, venit din serviciul Rusiei.

Un „partid francez” ajunsese astfel a se forma⁵. În Moldova, consulul Franței considera ca șef al lui pe Alexandru Mavrocordat, care se ținea de o parte, cu toate ofertele Domnului⁶, și el era pentru deplina independentă a țărilor românești⁷. Alexandru Ghica el însuși se plângea lui Mimaut că din cauza rușilor e împiedicat de a face binele pe care-l dorește, Știrbei și Bibescu fiind considerați ca nedespărțit legați de Franța⁸. Și Mihai Sturdza lăsa acum să se întrevadă aceleași sentimente pentru țara unde-și trimitea, dar nu în agitatul Paris, ci în liniștita veche reședință lorenă de la Lunéville, cei doi fii din prima căsătorie, Dimitrie și Grigore, sub îngrijirea

¹ Iorga, *Contribuții la istoria învățământului*, p. 21. Cf. memoriul lui în N. Hodoș, Hurmuzaki, XVII, pp. 991 și urm., 1014, nr. CMLIII.

² V. și *ibid.*, p. 385, p. 397, p. 553.

³ V. Iorga, *Ist. învățământului*, acest capitol.

⁴ N. Hodoș, în Hurmuzaki, XVII, pp. 397-398. E tratat aspru de Cochelet; *ibid.*, p. 469.

⁵ V. și *ibid.*, p. 432.

⁶ *Ibid.*, pp. 135-136, nr. DXXXIX.

⁷ *Ibid.*, p. 449, nr. DXLIX.

⁸ *Ibid.*, p. 442, nr. DXLII.

abatelui Lhomme și a lui Lincourt¹. Dar după scenele din iulie 1835 el îi scoase de acolo, trimitându-i la Berlin, și consulului francez îi explica aceasta prin temerea ca nu cumva Franța să cadă în anarhie.

Când, la 1835, căutându-se și creșterea comerțului cu aceste țări², se numi consul acel inteligent și vioi consul Cochelet, de la care avem și o descriere a țărilor noastre, el găsi, la București o lume îngrijorată până la tristețe³, dar și aplecarea spre independență⁴. La Iași, el crezu că trebuie să stângă entuziasmul pentru libertate al lui Mavrocordat, arătându-i „cadavrul Poloniei”⁵. De la început, el fu, în rapoartele sale, inspirându-se de la frații Știrbei și Bibescu, aspru cu persoana și regimul lui Ghica⁶, deși acesta-i arata greutatea situației sale⁷. Încă de atunci el prevedea că Rusia ține în rezervă față de orice gest de independență al Domnului măsura de destituire prevăzută în Regulament⁸, Nici Domnul Moldovei, lacom, înfeudat unui ministru impopular, Canta, nu i se părea la înălțimea misiunii lui⁹: consulul legase relații cu partidul lui Alexandru Mavrocordat, care era și socrul lui Bibescu¹⁰, partid în care socotea și pe celălalt Mavrocordat, Constantin, care vedea în Domn, ruda sa, „un guvernator rusesc”¹¹ pe Constantin Balș, pe Alexandru Roset, pe Nicolae Dimachi, dar, pe alături, și pe popularul candidat la Domnie Alecu Ghica, apoi pe Constantin Cantacuzino, pe Conachi și Iordachi

¹ *Ibid.*, p. 449, nr. DXLIX; cf. *ibid.*, p. 410.

² *Ibid.*, p. 506 și urm.

³ *Ibid.*, p. 447.

⁴ *Ibid.*, p. 471. El recunoaște că Poarta cedase fără drept Bucovina și Basarabia; *ibid.*, pp. 473-474.

⁵ *Ibid.*, p. 449, nr. DXLIX.

⁶ *Ibid.*, p. 465 și urm. Chiselev l-ar fi ales pentru că avea legături cu cumnata lui; *ibid.*, p. 528.

⁷ *Ibid.*, p. 492, pp. 551-552, nr. DXCII.

⁸ *Ibid.*, pp. 469-470.

⁹ *Ibid.*, p. 527 și urm.

¹⁰ *Ibid.*, p. 561.

¹¹ Împăcare cu el; *ibid.*, p. 605, nr. DCXXIX. Cf *ibid.*, pp. 623-624, nr. DCXXXV.

Catargiu, rămas partizan al „independenței” și Unirii, sub protecția ruso-turcilor și a austriecilor, dar și a Puterilor maritime, plan oprit de Chiselev, care s-ar fi visat un nou Bernadotte¹. Era vremea când Mihai Sturdza trebuia să ceară un firman pentru a influența opoziția, exilând pe Constantin și Alexandru Sturdza și pe Gheorghe Ghica², apoi și pe tânărul Roznovanu, la Secu. Urmă samavolnica excludere din Adunarea a celor șase semnatari ai plângerilor către ruși³. Era vorba și de o emigrare în Basarabia sau Bucovina⁴. Tot pe atunci Alexandru Ghica mustra Adunarea sa pentru „chestii pur personale și lipsă de respect”⁵.

Dar, acuma, la consulatul Franței era o vedere mai netedă și mai îndrăzneța a posibilităților de viitor. Cochelet vorbea nu numai de cei 3.000.000 de locuitori din țările libere, dar și de „populațiile românești”, *el întrebuințează și cuvântul de „romanes”*, „stabilite în Basarabia, în Bucovina, în Transilvania, în Ungaria, în Bulgaria, care se socot a fi 2.400.000 de locuitori”, *în care s-ar putea găsi un sprijin*⁶. De altfel încă de atunci i se spunea în Moldova că *intimii lui Mihai Sturdza văd în el un posibil „rege al Dacilor”*⁷.

Și același consul, după ce arăta slăbiciunile unei guvernări atât de împiedicate, adăuga: „Sunt acolo, în acest vast și

¹ *Ibid.*, pp. 531-532. El se teme de anexare și se plânge că rușii decid toate judecățile. De cealaltă parte: Teodor și Lupu Balș și Conta, apoi Mitropolitul nou, și Iordachi Roznovanu, Răducanu Roset; *ibid.*, p. 563. Partidul de „opoziție rusească” se adună la d-na Bogdan; *ibid.*, p. 533. O plângere a lor; *ibid.*, p. 538 și urm., nr. DLXXXIX-DLXC; pp. 554-556, nr. DXCIII; pagina și nr. următor; ca și pp. 558-560, nr. DXCV; pp. 569-579, nr. DCIII-DCIV; p. 580 și urm., nr. DCV; pp. 590-591, nr. DCXVI; pp. 599-600, nr. DCXXVII; pp. 603, 605-609, nr. DCXXX; p. 631 și urm.

² *Ibid.*, pp. 557-558, nr. DXCIV; p. 563. La munteni se exilase Grigore Ghica; *ibid.*, p. 564. D-na Balș e oprită de a reveni de la munteni; *ibid.*, p. 581.

³ *Ibid.*, pp. 391-392, nr. DCXVII; p. 593, nr. DCXIX.

⁴ *Ibid.*, pp. 603-604.

⁵ *Ibid.*, pp. 595-596, nr. DCXXII.

⁶ *Ibid.*, p. 474.

⁷ Ar fi mărturisit-o; *ibid.*, p. 568.

bogat bazin, între munții Carpați, Dunăre și Marea Neagră, trei milioane de oameni care așteaptă ce se va voi a se face cu ei și pentru ei”, și se schițează, în linii generale, un întreg program de viitor¹. În vederea acestui viitor, *Sturdza credea că opoziția moldovenească trimitea corespondențe în Franța, și el făcea să se publice rectificări*².

Rapoartele lui Cochelet aveau răsunet la Paris, și Thiers, vorbind la buget, declara ca nu vrea ca Grecia să ajungă și ea „ca Moldova sau Valahia”³.

Atitudinea Rusiei era astfel față de nenorociții Domni, încât Nesselrode putea să scrie în iunie 1836 lui Buteniev, ambasadorul țarului la Constantinopol: „Binevoiește să faci pe d. Vogoridi a înțelege că numai din considerație pentru chezașia dată de d. de Rückmann în ce privește supunerea cu care prințul Sturdza s-a declarat gata să-și repare greșelile, împăratul a suspendat astăzi orice hotărâre riguroasă față de Hospodar, dar trebuie și aceia ca acesta să știe bine că simple cuvinte și făgăduieli zadarnice n-ajung Augustului nostru stăpân. Atenția Maiestății Sale rămâne serios apăsată asupra purtării prințului Sturdza. Dacă merge drept, protecția legală a Împăratului îi e asigurată, dar, la cea mai mică îndepărtare de la linia datoriei lui, la cel dintâi raport prin care consulul nostru ni va semnala noi vexații, noi călcări ale Regulamentului din partea Hospodarului, hotărârea împăratului e luată de mai nainte. Maiestatea Sa va urma atunci mersul tras expres prin tratatele cu Sublima Poartă, Va supune actele prințului unei Cercetări aspre și va provoca destituirea lui, în cas de delict verificat”⁴. Răi sfetnici, greutăți bănești, „fals amor-propriu”, „răceală și respingere” față de „sfaturile cele mai binevoitoare” ale consulului rus îl duc „de a dreptul la peire”: Aristarchi să i-o spună. Și pe acesta îl așteaptă destituirea⁵.

¹ *Ibid.*, p. 583.

² În *Le Temps* din 25 decembrie 1835; *ibid.*, p. 589, nr. DCXIII.

³ *Ibid.*, p. 628.

⁴ *Ibid.*, pp. 626-627, nr. DCXXXVII.

⁵ *Ibid.*

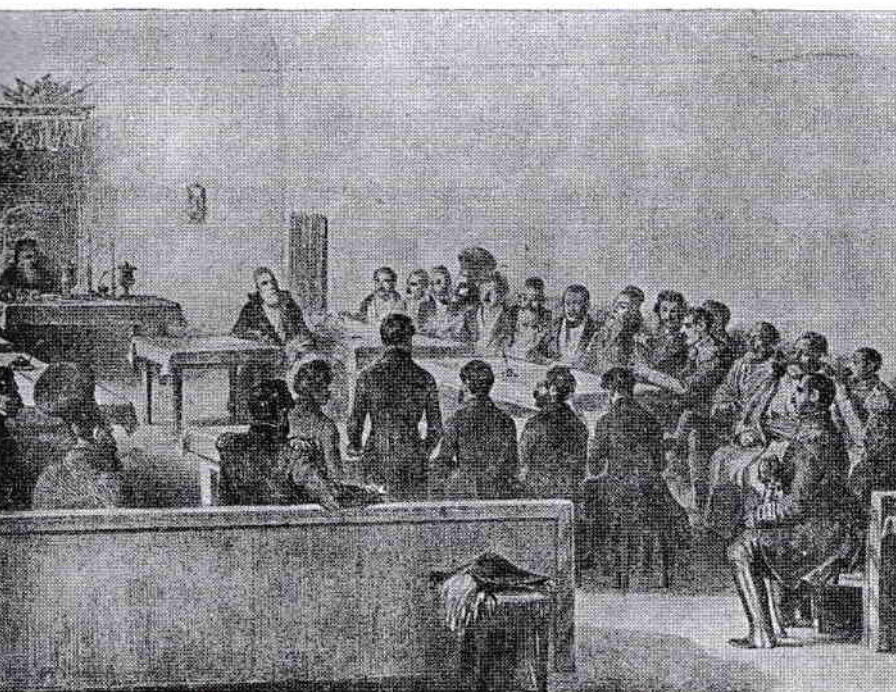

Fig. 2. Adunarea munteană a Regulamentului Organic (1837), după Raffet